

RECENZII

Nicu Ciobanu, *A fost odată Libertatea* (ICRV, Zrenianin, 2013, 125p.)

În anul 2013 apărea, la editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina (Zrenianin), volumul *A fost odată Libertatea* semnat de Nicu Ciobanu, poet, dramaturg și publicist, directorul Casei de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova. În peisajul publicistic, Nicu Ciobanu rămâne fără îndoială una dintre vocile cele mai pertinente, a cărei atenție e îndreptată neobosit asupra fenomenului minoritar românesc din spațiul ex-iugoslav. Volumul, cu o prefață semnată de Ion Deaconescu, reunește articole, comentarii și tablete publicate de autor în săptămânalul „Libertatea”, de-a lungul a zece ani de activitate publicistică, în perioada martie 2002 – decembrie 2012.

Încercând să ofere un răspuns la obsedanta întrebare privind statutul minoritarului, autorul propune în paginile cărții o profundă analiză a spațiului spiritual și identitar românesc, pornind de la sumbrele preziceri conform cărora minoritatea românească de pe aceste meleaguri ar fi sortită dispariției: „Nici un gând vizavi de etnicii români din Voivodina – notează autorul - nu mă mai poate îndepărta de faptul că această comunitate, după prevederile statistice & ciudatul mers al lucrurilor, va dispărea peste o jumătate de secol” (*Treptele singurătății*, p.17). Pornind de la această constatare, volumul oferă o analiză pertinentă a contextului socio-politic actual, verbul incandescent al publicistului traducând, în acest context, revolta omului în fața unei pasivități dezolante: „Printre etnicii minoritari – notează autorul – n-am mai întâlnit o comunitate mai melancolică, mai patetică,

mai fără concept și mai fără de culoare, dispusă să creeze, iar mai apoi să-și demoleze propriile valori” (*Întuneric*, p. 86). Martor direct al devastării unei etnii, a propriei etnii, autorul resimte deopotrivă revoltă și tristețe, fără a-și pierde, în ciuda frecvențelor marginalizări și divergențe, speranța în mai bine. Școala, viața culturală și cea științifică, literatura, teatrul ori mass media sunt, atrage atenția autorului, valori pe cale de dispariție, în acest spațiu excesiv balcanic în care minoritarul se vede redus la „imaginea folclorică din albumele de familie ale nepoților occidentali” (*Țarcul mirific*, p.24). Sătul de promisiuni și dornic de normalitate, minoritarul român trăiește acut sentimentul de rădăcinării, iar discriminarea, umilința sau ignoranța nu-i sunt deloc străine. „A fi minoritar – arată, răspicat, autorul – deseori a însemnat a fi mai puțin valoros și mai puțin important ” (*Puțin soare*, p. 52), o ipostază în care, din păcate, românii de pe aceste meleaguri se regăsesc tot mai mult.

În acest context socio-cultural și politic, Casa de Presă și Editură „Libertatea”, fondată în anul 1945, s-a dovedit a fi în cursul timpului o veritabilă axă spirituală pentru românii sașiului ex –iugoslav, având un rol determinant în asigurarea dreptului la informație, la exprimare în limba maternă, la păstrarea și promovarea valorilor românești în sânul acestei minorități. „Precum o piramidă egipteană – notează autorul – această Casă adăpostește imaginea regăsită, memorată a ființei noastre naționale” (*Libertatea în statornicie și continuitate*, p.44), oglindind totodată istoria contemporană a românului

bănăţean. Iată de ce autorul este convins de faptul că toţi cronicarii entuziasmaţi de geografia spirituală a Banatului vor putea descoperi în Casa „Libertatea” „singura instituţie românească care a respirat în ritmul pulsaţiilor timpului şi al propriei etnii” (idem, p. 44). Ziarul „Libertatea”, în paginile căruia au fost publicate articolele reunite în acest volum, a reprezentat şi continuă să reprezinte o veritabilă „fereastră spre lume”, spre Europa pentru românii de aici. Cu un concept bine definit, refuzând deopotrivă prejudecăţile şi cenzura, „Libertatea”

rămâne, aşadar, un martor neobosit al vieţii românilor bănăţeni din Voivodina.

Veritabil semnal de alarmă, lucrarea publicistului Nicu Ciobanu atrage atenţia asupra nevoii de maturitate şi de spirit civic, pentru a recupera, cât nu e prea târziu, „lacunele lecţiilor uitate din istorie” (*Sentimentul unei împliniri*, p. 31), lăsând totodată să se întrevadă speranţa în mai bine: „Mă gândesc că dacă există întuneric, există şi lumină, şi poate că cineva, odată, va reuşi să stingă şi acest întuneric” (*Întuneric*, p.87).

Delia BADEA

***Društveno – humanistički ogledi / Eseuri socio-umaniste*, Novi Sad, 2013, 247 p.**

Facultatea de Filozofie a Universităţii din Novi Sad a sărbătorit, în anul universitar 2011 / 2012, 30 de ani de studiu al limbii şi literaturii române în cadrul acestei facultăţi. Cu acest prilej, sub îngrijirea prof. Laura Spariosu a apărut la Novi Sad volumul *Društveno –humanistički ogledi / Eseuri socio umaniste*, reunind studii şi articole atât ale profesorilor catedrei de Filozofie de la Novi Sad, precum şi ale unor profesori de la Universităţi din România şi Republica Moldova. Articolele acoperă domenii variate, de la limbă şi literatură română, mass-media, dialectologie, până la istorie sau sociologie, toate acestea regăsindu-se ca discipline de studiu în cadrul Facultăţii de Filozofie de aici. Problemele dezbătute sunt deosebit de interesante. Astfel, în domeniul literaturii volumul reuneşte studii consacrate romanului românesc interbelic: Cristian Arhip se opreşte asupra personajelor lui Camil Petrescu în studiul *Characters and Archetypes in C. Petrescu's Novels*, iar Florica

Bodiştean propune o *Perspectivă individuală şi perspectivă comunitară în romanul românesc interbelic despre război*. În eseu intitulat *Lumea meseriaşilor reflectată în operele lui Ioan Slavici şi ale lui Ioan Popovici Bănăţeanul*, Adela Drăucean propune o perspectivă literară comparatistă, în timp ce o serie de eseuri vizează curente literare reprezentative: Carmen Dărăbuş aduce în discuţie temele şi motivele romantismului în opera eminesciană (*Universuri romantice compensative – Cezara de Mihai Eminescu*), iar Sorin Ivan propune un studiu consacrat avangardei şi suprarealismului românesc abordate în contextul literaturii europene (*Romanian literary avant-garde and surrealism, in the avant-garde of european literature*, p.103). Într-un studiu deosebit de interesant, Sorin D. Vintilă face o analiză a principalelor aspecte ale romanului românesc modern, în timp ce Alina Paula Nemţuţ se opreşte asupra particularităţilor literaturii în grai bănăţean (*Câteva elemente de natură fonetică*,

lexicală și gramaticală în creațiile unor poeți de grai bănățean). În domeniul literaturii universale, Christina Moldoveanu Barbu discută despre realismul literar american în eseu intitulat *Eldridge Cleaver: intersecția miturilor americane*. Cât privește problemele de studiu al limbii, Elena Adela Ghent semnează un articol consacrat complementului prepozițional (*Limitări și delimitări ale complementului prepozițional*), în timp ce Mihaela Lazović propune o abordare comparativă a valorilor semantice ale verbului în limbile română și engleză. Regăsim, de asemenea, în paginile volumului, studii din domeniul traductologiei (Tania Petcovi, Raluca Ciornea *Translating legal realities*) și al mass media: Odette Arhip se ocupă de începuturile crizei în domeniul publicității (*Aspects of the beginning of the crisis in advertising*), iar Laura Spariosu discută despre cele mai frecvente

greșeli gramaticale în programele radio și TV în limba română din Voivodina (p. 198). De asemenea, o serie de studii și eseuri îi sunt consacrate reputatului profesor universitar Lia Magdu .

Articolele sunt realizate în limbile română, sârbă, slovacă, engleză, franceză și rusă, autorii fiind, așa cum am arătat deja, atât profesori ai Facultății de Filozofie din Novi Sad, cât și o serie de profesori din cadrul unor universități din București, Timișoara, Iași, Cluj, Arad sau Oradea.

Să mai precizăm și faptul că autorii dedică acest volum profesorului univ. dr. Lia Magdu, cea care, prin perseverența, efortul și devotamentul său a contribuit în mod decisiv la înființarea Catedrei de Limba și Literatura română de la Novi Sad, actualul Departament de Limbă și Literatură Română.

Delia BADEA

Ioan Hațegan, *Dicționar istoric al așezărilor din Banat sec. XI - XX, Atestări documentare și cartografice*, Editura ARTPRESS/Editura BANATUL, Timișoara, 2013, 420 p.

La sfârșitul anului 2013 a văzut lumina tiparului ultimul volum scris de cercetătorul bănățean dr. IOAN HAȚEGAN, **DICȚIONAR ISTORIC AL AȘEZĂRILOR DIN BANAT SEC. XI - XX, ATESTĂRI DOCUMENTARE ȘI CARTOGRAFICE**, apărut la Editura Artpress/Editura Banatul Timișoara, sub egida Academiei Române, filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”.

Prezentul volum conține 420 de pagini și este împărțit în patru părți: introducere, lista

prescurtărilor și glosar, dicționar de localități și bibliografie selectivă.

Încă din titlu se poate observa că sunt prezentate toate localitățile din Banat, foste și prezente, acest lucru însemnând faptul că vor apărea toate formele de locuire care au existat în Banatul istoric, acesta fiind împărțit la finele primului Război Mondial între România, Serbia și Ungaria.

Așa cum se precizează și în introducere, intenția cercetătorului a fost de a oferi specialiștilor și iubitorilor de istorie, un îndreptar în cunoașterea

formelor grafice sub care au fost atestate documentar aşezările în izvoarele cunoscute din mileniul al doilea al erei noastre.

Munca binecunoscutului istoric bănăţean la acest dicţionar a început în anul 1974 şi a ţinut până în anul 2013 când a reuşit să aducă în faţa publicului larg prezentul volum.

Aşezările sunt prezentate în ordine alfabetică, iar pentru forma de bază s-a ales fie prima atestare documentară a aşezării, fie forma definitorie pentru aşezare în cazul mai multor atestări. Pentru aşezările care mai fiinţează, s-a ales forma oficială actuală.

La bibliografie se pot cerceta sursele istorice şi cartografice utilizate. Dar, cei mai importanţi autori cercetaţi sunt:

- din istoriografia maghiară: Pesty Frigyes, Györfy György, Felix Milleker, Engel Pál, Halasi-Kun Tibor, Szentkláray Jenő, Berkeszi István,

Ágoston, Borovsky Samu, Márki Sándor, Lendvai Miklós.

- din istoriografia românească: Iosif Bălan, Marius Bizerea, I.D. Suciu, Coriolan Suciu, Costin Feneşan, Dumitru Ţeicu, I. Băcănarul-Ghercec, Vasile Ioniţă, autorii Dicţionarului toponimic al Banatului şi cei ai seriei C din Documenta Romaniae Historica.

- din istoriografia sârbească: Milica Marković.

Dintre izvoarele cartografice, cercetătorul a întrebuiţat cu precădere hărţile Habsburgice de secol XVIII: harta Mercy din 1723-1725, harta din 1761, din 1768-1772 şi 1786; hărţile de secol XIX şi XX.

Istoricul bănăţean a mai folosit şi conscripţiile din anii 1717, 1743, 1772, 1870, etc. care aduc la lumină elemente interesante, chiar

A: 325	Bae- 2	Bei- 1	Biq- 1	Bră- 2	Cz- 41	Ey- 2	Hr- 4	Ja- 87	Me- 82	Os- 14	Sc- 111	Uc- 1	We- 59
Ab- 12	Bag- 5	Bek- 9	Bis- 6	Bre- 40	Č- 23	Ev- 1	Hu- 27	Jd- 2	Mi- 88	Ot- 8	Sl- 62	Ud- 4	Wi- 38
Ac- 16	Bah- 1	Bel- 88	Biy- 3	Bri- 12	D: 327	Ew- 8	Hy- 3	Je- 27	Me- 2	Ov- 3	Si- 91	Ue- 1	Wl- 8
Ad- 24	Bai- 10	Ben- 17	Bă- 4	Bru- 15	Da- 37	Ez- 1	Hw- 1	Ji- 3	Mo- 103	Oz- 5	Si- 15	Ug- 3	Wo- 26
Ae- 1	Baj- 5	Beo- 1	Bl- 9	Brw- 3	De- 74	F: 241	I: 216	Jo- 47	Mr- 4	Ó- 26	Sk- 7	Uh- 2	Wr- 8
Ag- 21	Bak- 18	Ber- 85	Bob- 16	Bry- 2	Di- 42	Fa- 42	la- 10	Ju- 27	Mu- 24	P: 651	Si- 9	Ui- 2	Z: 368
Ah- 2	Bal- 85	Bes- 18	Boc- 15	Bu- 172	Do- 88	Fe- 115	Ib- 3	Jv- 1	N: 257	Pa- 148	Sm- 5	Uj- 67	Za- 61
Ai- 1	Bam- 88	Bet- 10	Bod- 40	Bü- 13	Dr/Du- 86	Fi- 36	Ic- 3	K: 817	Na- 136	Pe- 127	So- 51	Ul- 7	Ze- 143
Aj- 1	Bap- 3	Beu- 7	Boe- 2	Bw- 20	E: 135	Fo/Fr- 48	Ik- 4	Ka- 137	Ne- 63	Ph- 7	Sp- 8	Um- 3	Zi- 32
Ak- 14	Bar- 78	Bew- 1	Bog- 54	By- 2	Eb- 3	G: 412	Id- 8	Ke- 141	Ni- 35	Pi- 30	Sr- 13	Un- 11	Zk- 4
Al- 105	Bas- 32	Bey- 2	Boh- 6	Bz- 1	Ec- 6	Ga- 60	Ie- 13	Ki- 179	No- 23	Pl- 21	St- 97	Ur- 23	Zl- 23
Am- 9	Bat- 22	Bez- 13	Boi- 5	Altele- 2	Ed- 3	Ge- 28	Iph- 5	Kl- 43	O: 289	Po- 151	Su- 57	Us- 4	Zm/Zo- 44
An- 42	Bau- 6	Bia- 1	Boj- 3	C: 436	Ef- 1	Gh- 7	Ig- 6	Kn- 7	Ob- 34	Pr- 61	Sz- 192	Ut- 5	Zp/Zr- 3
Ap- 12	Bav- 6	Bic- 4	Bok- 38	Ca- 24	Eg- 10	Gi- 10	Il- 32	Ko- 157	Oc- 3	Pu- 106	Q: 47	Uz- 7	Zs- 35
Ar- 41	Bax- 1	Bid- 1	Bol- 37	Că- 17	Ei- 7	Gy- 120	Im- 7	Kr- 64	Od- 64	Q: 4	T: 335	V: 322	Zt- 23
As- 10	Bay- 16	Bie- 1	Boq- 3	Ce- 14	Ek- 5	Gl- 20	In- 11	Ku- 89	Of- 5	R: 306	Ta- 37	Va- 98	
Au- 9	Baz- 11	Big- 2	Bor- 72	Ch- 56	El- 12	Go- 36	Io- 17	L: 265	Og- 8	Ra- 123	Te- 79	Ve- 71	
Av- 1	Bă- 6	Bij- 1	Bö- 6	Ci- 28	Em- 10	Gr- 97	Ir- 5	La- 73	Oh- 27	Re- 58	Th- 69	Vi- 81	
Az- 4	Be- 5	Bil- 1	Bos- 22	Ci/ă- 7	En- 10	Gu- 34	Is- 40	Le- 47	Ok- 8	Ri- 21	Ti- 37	Vi- 10	
B: 1608	Bec- 14	Bik- 15	Bot- 43	Cl- 8	Ep- 2	H: 319	It- 3	Li- 35	Oi- 19	Ro- 71	To- 74	Vo- 39	
Ba- 7	Bed- 6	Bil- 25	Bou-v- x- 3	Co- 72	Er- 39	Ha- 80	Iu- 4	Lo- 31	Om- 17	Ru- 33	Tr- 39	Vr- 12	
Bab- 9	Bee- 9	Bin- 5	Boy- 4	Cr- 32	Es- 10	He- 75	Iv- 23	Lu- 79	On- 7	S: 854	U: 9	Vu- 11	
Bac- 33	Beg- 16	Bio- 5	Boz- 28	Cs- 98	Et- 3	Hi- 21	Iz- 22	M: 503	Op- 14	Sa- 125	U: 141	W: 189	
Bad- 4	Beh- 1	Bir- 43	Br- 49	Cu- 16	Eu- 2	Ho- 108	J: 194	Ma- 200	Or- 37	Să- 11	Ub- 1	Wa- 50	

Csánki Dezső, Baróti Lajos, Bodor Antal, Barány

inedite, despre nivelul și calitatea locuirii umane în Banat.

Astfel, dicționarul cuprinde un total de 9.570 de așezări de pe întregul Banat, așezări aflate pe teritoriul României, Serbiei și Ungariei. În tabelul ce urmează va fi prezentat numărul de așezări în ordine alfabetică:

Așa cum rezultă din tabelul prezentat, numărul total de așezări este de 9.570, la litera B

găsindu-se cele mai multe denumiri, iar opusul său

fiind litera Q cu doar 4 așezări.

În concluzie, dicționarul așteaptă să fie cercetat și utilizat în viitoarele lucrări de specialitate atât de specialiști cât și de iubitorii de istorie.

Alexandru KÓSA

Dorin Murariu, *Pora*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2013, 168 p.

Dorin Murariu a redactat prima monografie dedicată romancierului Paul Eugen Banciu, *Umbra scribului* (Timișoara, Editura Hestia & Anthropos, 2008) – a patra carte a criticului, după *Provincie și valoare* (Timișoara, Editura Eubeea, 1998), *Biblioteca din Vest* (Editura Brumar, 2005) și *Fragmentarium* (Editura Hestia, 2007). Cea mai recentă apariție editorială semnată Dorin Murariu este tot o monografie, ce analizează proza lui Mircea Pora.

Autorul își alege subiecte față de care simte afinitate și care-i oferă libertatea de a utiliza stilul personal, aflat la granița dintre studiu științific și memorialistică. Dorin Murariu se lasă contaminat de reflexivitatea alegorică a lui Paul Eugen Banciu și de umorul fin al lui Mircea Pora. Literatura și exegeza se relevă complementare, prozatorul și criticul apar ca un tandem.

Disocierea de canoane supărătoare este evidentă chiar de la titlu: concis și eufonic, *Pora* sugerează transformarea unui nume de scriitor în marcă înregistrată. Prima parte a cărții, dovedind calitățile de prozator ale exegetului Dorin Murariu,

înfățișează elemente biografice și se citește ca un roman de aventuri, cu toate că se poate încadra, în același timp, în istorie literară. Se remarcă solida informație bibliografică din Livius Ciocârlie, Viorel Marineasa, Cornel Ungureanu, Daniel Vighi.

Autorul realizează, în partea a doua a monografiei, deconstrucția universului operei deconstructivistului Mircea Pora, așezând ca paliere fragmentarismul, spațiile și timpurile, istoriile personale, lumea mărunță, portretele burlești, România mitocanilor. De fapt, o reconstrucție a unei opere alcătuite din numeroase volume, ce mizează pe „forța buclucașă a fragmentarismului” (p. 43): *Indiile galante* (Timișoara, Editura Sedona, 1993) – premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara; *Celălalt târâm* (Timișoara, Editura Sedona, 1994); *Glasuri lângă leagănul meu* (Timișoara, Editura Sedona, 1996); *Nicăieri* (Timișoara, Editura Sedona, 1998), *Imperiul de praf* (Timișoara, Editura Sedona, 2000), *Băi, profesore...* (Timișoara, Editura Sedona, 2001), *Ieșind din vis puțin îngândurat* (Timișoara, Editura Sedona, 2002); *Republica Melcu'* (Timișoara, Editura Cecma

Partner, 2004); *Opere*, vol. I: *Destinul lui Popescu*; vol. II: *Duminica vine din față puțin obosită* (Pitești, Editura Paralela 45, 2006); *Iertați-mi acest strigăt* (Timișoara, Editura Marineasa, 2008); *Ani de pasaj* (Timișoara, Editura Marineasa, 2010); *Tour Eiffel, turiștii toamnei* (Pitești, Editura Paralela 45, 2012); *Franța mea* (Pitești, Editura Paralela 45, 2013).

Dorin Murariu scrie într-o manieră atractivă, astfel încât, deși textul este împânzit de idei și trimiteri bibliografice, lectorul are iluzia unei activități ușoare, relaxante: „Dacă «picturile» en plein air ale lui Mircea Pora își asumă un melanj particularizant, în care tușele cu accente realiste alunecă spre cele expresioniste, „tablourile” interioarelor nu sunt niște simple miniaturi idilice. Dimpotrivă. Când țesătura «pânzei» este mai rară, un detaliu poate converti imaginea construită din elemente realiste într-una cu clare determinări fantastice” (p. 86).

Faptul revelator intervine pe neașteptate, precum în pluralitatea de fațete ale reflectării scriitorului în operă: „Așadar: un *eu* ivit din coliziunea mai multor falii, ce aduc la suprafața textului ficționalul și nonficționalul. Ambiguitatea identitară nu face decât să sporească fascinația jocului ca urmare a multiplelor rupturi/ deschideri ce se pot petrece.” (p. 97)

Paginile autobiografice sunt neașteptat de lirice și nostalgice pentru cititorul obișnuit cu dimensiunea parodic-ludică a operei prozatorului. Dorin Murariu subliniază dualitatea registrelor prezente: „Simplificând, se poate afirma că scriitura lui Mircea Pora se poziționează între doi poli, alternanța registrului buf cu cel grav fiind benefică pentru dezvoltarea unui traseu epic la care mai contribuie glisările spre zonele ambigue ale unui fantastic necanonic.” (p. 102)

Titlul unui interviu publicat în „Orizont”, *Ce m-aș fi făcut fără eternul haos valahic?* – Mircea Pora a răspuns la întrebările lui Eugen Bunaru – este emblematic pentru întreaga creație a prozatorului, ce respinge cadrul alienant prin umorul cu atribute eliberatoare.

Un citat din *Republica Melcu* îndeplinește rolul de ars poetica, deși este ascuns într-un volum de proză: Mircea Pora își afirmă credința că un scriitor ar trebui să înregistreze asemenea unei pelicule cât mai multe detalii. Ca acei regizori cu alunecări în absurd, în care realitatea părăsește realismul.

Dana Nicoleta POPESCU

„Piramida”, II-III, 2012-2013, nr. 6, număr omagial Costa Roșu

„Piramida”, publicație al cărei nume invocă tradiția și înălțarea, apare la Zrenianin, sub egida Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina. Definindu-se ca „revistă de cultură, investigație și atitudine”, s-a făcut cunoscută în Serbia, România,

Croația și Muntenegru prin obiectivele sale etnico-spirituale.

O alură particulară are numărul festiv, realizat ca un omagiu adus primului director al Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina,

Costa Roșu. Este prezentată îndelungata sa activitate de publicist, animator cultural, folclorist, lexicograf, cercetător al vechilor scrieri românești religioase și laice. De reținut corelarea permanentă a proiectelor și a operei sale cu aspirațiile identitar-românești ale comunității pe care o reprezintă.

Numărul 6 – pe cât de vast, pe atât de sistematic orânduit – articulează într-o viziune unitară doisprezece secțiuni, cele mai multe debutând cu texte de Nicu Ciobanu, redactorul-șef al revistei „Piramida”. Poetul și publicistul Nicu Ciobanu îndeplinește și rolul de redactor de număr al acestei culegeri alcătuite cu ajutorul secretarei de redacție Camelia Bugar Mioc și al colegilor de la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina. Versiunile în limbile sârbă și engleză aparțin Cristinei Iovanovici.

Dacă *Traietoria unei vieți închinată scrisului*, *Prefața* semnată de Florin Ursulescu (p. 3), include referințe la bogata activitate a lui Costa Roșu, *Argument. Mărturii prețioase despre valorile unei colectivități* (p. 4-9) – autor: Nicu Ciobanu – motivează, cu multiple argumente, locul și valoarea publicistului-cărturar în geografia spirituală românească.

Prima secțiune, *Cronologie* (p. 12-19) sistematizează firul vieții, proiectele și realizările culturale, dinamica revistelor și a cărților tipărite de scriitor, străbătând intervalul 1947-2012. Conține, de asemenea, reproduceri după fotografii de epocă și din prezent.

Secțiunea următoare, *Spirala memoriei și a confirmărilor* (p. 20-37), conturează contribuția lui Costa Roșu la istoria spirituală a românilor din Banatul sârbesc. Articole semnificative pentru tematica numărului omagial – amintiri, reflecții, opinii critice, evocarea unor evenimente de

anvergură – pun în lumină personalitatea lui Costa Roșu. Autorii sunt oameni de știință, cultură și artă: prof. univ. dr. Nicolae Bocșan (Cluj-Napoca), dr. Sorin Frunzăverde (Reșița), acad. prof. univ. dr. Božidar Šekularac (Podgorica, Muntenegru), dr. Cvetko Pavlović (Bar, Muntenegru), prof. univ. dr. Crișu Dascălu (Timișoara), dr. Ionela Mengher (București), prof. univ. dr. Biljana Sikimić (Belgrad), Ervin Dubrović (Rijeka, Croația). Pe lângă articolele destinate în exclusivitate numărului recenzat, există și articole adiacente, extrase din publicații sau lucrări apărute începând din 2007 și semnate de prof. univ. dr. Lia Magdu (Novi Sad), prof. univ. dr. Valeriu Leu (Reșița), dr. Costin Feneșan (București), Aurel Turcuș (Timișoara), Felicia Marina Munteanu (Novi Sad), prof. Emil Filip (Zrenianin), Florin Ursulescu (Novi Sad).

Intitulată *Cultura populară – vibrațiile spațiului autentic, o amprentă veritabilă a persistenței și continuității prin creație*, cea de a III-a parte (p. 38-59) publică materiale despre culegerile de folclor și de texte vechi românești realizate de Costa Roșu. Volumele de referință ar fi *Folclor românesc din Banatul sârbesc* și *Cartea veche românească din Voivodina* (ultima în colaborare cu Valeriu Leu). Articolele au fost redactate de Nicu Ciobanu (Novi Sad), Aurel Turcuș (Timișoara), Iordan Datcu (București), dr. Ileana Magda (Vârșeț), dr. Radu Flora (Zrenianin), Ion Marin Almăjan (Timișoara), Teodor Munteanu (Novi Sad), Ion Gheorghe Olteanu (Făget), Vasa Barbu (Novi Sad), Lucia Cireș (Iași), dr. Ionela Mengher (București), Florin Ursulescu (Novi Sad), Romanța Iovanovici (Novi Sad), prof. univ. dr. Otilia Hedeșan (Timișoara), Ion Condan (Torac, Banatul sârbesc),

dr. Annemarie Sorescu Marinković (Belgrad), prof. univ. dr. Nicolae Edroiu (București), prof. univ. dr. Avram Andea (Cluj-Napoca), conf. univ. dr. Carmen Albert (Reșița), prof. univ. dr. Nicolae Bocșan (Cluj-Napoca), acad. prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop (Cluj-Napoca), dr. Biljana Sikimić (Belgrad), dr. Mircea Tăban (Reșița), Doru Dinu Glăvan (Reșița).

Sub genericul *Lucrări care au ridicat cortina anonimatului unei colectivități – opera publicistică*, secțiunea a IV-a (p. 60-71) detaliază activitatea publicistică a lui Costa Roșu, insistându-se asupra calității sale de cronicar al etniei române. „Opera publicistului”, subliniază Lia Magdu, „conține peste 1000 de articole, aproximativ 60 de studii din domeniile: literatură, lexicografie, etnografie, istoria culturii scrise și 24 de cărți.” (p. 61) Materialele capitolului aparțin colaboratorilor deja citați la secțiunile anterioare, cărora li se adaugă câteva alte nume: Todor Baloș (Torac, Banatul sârbesc), prof. univ. dr. Ion Lelea (Vârșeț), dr. Florian Copcea (Drobeta-Turnu Severin), Gheorghe Jurma (Reșița), prof. univ. dr. Ion Muncian, dr. Doina Grecu (Cluj-Napoca), prof. univ. dr. Ion Dejan (Vârșeț), prof. univ. dr. Momčilo Savić (Belgrad), I.P.S. dr. Nicolae Comeanu, Mitropolitul Banatului (Timișoara), dr. Panait Lefter, Ambasadorul României la Belgrad, P.S. dr. Laurențiu Streza, Episcopul Caransebeșului și Locțiitor al Episcopiei de Vârșeț.

Întrucât Costa Roșu este întemeietorul și, totodată, reprezentant de marcă al lexicografiei românești din Banatul sârbesc, capitolul al V-lea (p. 72-84) aprofundează acest aspect din munca și creația sa. Articolele se centrează pe ideea de esență, care unește secțiunea *O bibliotecă autentică despre geografia spirituală și confirmarea valorilor*

noastre – Lexicografia. Lucrările menționate – *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, *Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia*, *Personalități românești din Voivodina*, *Dicționarul preoților români din Banatul sârbesc*, *Dicționarul cronologic „Libertatea” 1945-2010* – sunt purtătoare ale mesajului că „românii din Banatul sârbesc au atins vârsta de aur a unei maturități spirituale prin valorile create” (Nicu Ciobanu, p. 72). Un mare număr de colaboratori își dezvoltă opiniile despre mai sus amintitele dicționare.

Secțiunea a VI-a, *Revelația unui concept care s-a dovedit a fi oportun, extrem de important, valoros, capital – opera bibliografică sau memoria noastră mai sofisticată* (p. 85-96), înfățișează contribuția cărturarului Costa Roșu (12 volume în 22 de cărți masive) la ctitorirea domeniului. Nicu Ciobanu afirmă în textul introductiv: „Opera bibliografică este segmentul esențial al conceptului care vine să rotunjească spațiul identitar românesc” (p. 85). Lucrare valoroasă pentru contemporani, ca și pentru cercetătorii din viitor, *Biblioteca românilor din Voivodina* fixează în timp și spațiu locul etnicilor români din Banatul sârbesc deschizând punți de legătură spre românii din alte teritorii. Capitolul însumează articole de Nicu Ciobanu (Novi Sad), Cornelia Olar (Novi Sad), Vasa Barbu (Panciova), Florin Ursulescu (Novi Sad), Sima Petrovici (Belgrad), dr. Annemarie Sorescu Marinković (Belgrad), Marina Ancaițan (Panciova), dr. Ionela Mengher (București).

Intitulat *Stropi de inspirație adolescentină cu miros de primăvară – lumea tentațiilor literare*, cel de al VII-lea capitol (p. 97-100) revelează o altă fațetă a activității lui Costa Roșu: incursiunile lirice și epice care au precedat cariera jurnalistică. Dr. Catinca Agache (Iași), dr. Ionela Mengher

(București), Sima Petrovici (Belgrad), Vasa Barbu (Panciova) comentează poeziile și prozele scurte publicate de Costa Roșu în periodice și antologia *Epigramiști români din Voivodina*, alcătuită de scriitor.

Conținutul secțiunii a VIII-a (p. 101-110) se referă la promovarea valorilor naționale de către omul de cultură Costa Roșu: *Ațiuni care se legitimează prin calitatea de a absorbi un potențial important de energie intelectuală, de a iniția manifestări, reuniuni științifice, de a fonda instituții, biblioteci, muzee...* Din lungul șir de proiecte și evenimente pentru scoaterea la lumină a valorilor spirituale ale etniei române, se rețin ca defnitorii înființarea Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina și a cadrului organizat, cu statut academic prin care Fundația să-și realizeze proiectele: Institutul Cultural al Românilor din Voivodina.

Secțiunea a IX-a, *Bibliografia selectivă a operei lui Costa Roșu* (p. 111-119), întocmită de Camelia Bugar Mioc, respectând toate canoanele unui demers științific, oferă o imagine complexă a domeniilor de creație și a lucrărilor aferente.

Valoarea operelor și activității publicistului, bibliografului și folcloristului Costa Roșu a fost recunoscută nu numai de publicul român căruia i s-a adresat, dar și de numeroase foruri și autorități. Capitolul al X-lea adună în paginile sale (p. 120-127) distincțiile, premiile și titlurile de onoare atribuite lui Costa Roșu. Printre acestea se remarcă: Premiul pentru studii bibliografice (1997); Premiul acordat de Uniunea Ziariștilor Profesioniști (2001); Premiul și Medalia

„Eminescu” pentru studii bibliografice (2003); Marele premiu pentru punerea în valoare a patrimoniului cultural român din afara României (2004); Ordinul Ziariștilor Clasa I – Aur (2007), distincție acordată de Uniunea Ziariștilor din România.

Secțiunea a XI-a (p. 128-137) reproduce *Pagini de corespondență*, semnatarii scrisorilor fiind oameni de știință, cultură, mulți în relație de colaborare cu publicistul Costa Roșu.

Secțiunea a XII-a, *Autografe – omagiile autorilor* (p. 138-142) se încadrează în atmosfera sărbătorească, reproducând foarte multe dedicații din partea unor publiciști, scriitori, personalități ale lumii științifice din Banatul sârbesc, România, Republica Moldovenească.

În partea finală a revistei se află *Rezime* (p. 143-145, în limba sârbă) și lista autorilor prezenți în numărul 6 (p. 146-152), fiecare beneficiind de o succintă prezentare.

Realizat în condiții grafice excelente, numărul omagial Costa Roșu reține interesul cititorilor de pretutindeni, oferindu-le modelul unei reviste de înaltă ținută științifică și artistică.

Dana Nicoleta POPESCU

Ljubica Rajkić, *Vasko Popa. Stringența unei integrale în limba română*,

Prefață de Cornel Ungureanu, Zrenianin, Editura ICRV, 2012, 202 p.

Sârb de origine română, născut în Grebanaț, lângă Vârșeț (în Banatul sârbesc), Vasko Popa a propus la debutul din 1953 un avangardism care, pe de-o parte, se înscria într-un anumit context sud-est european și, pe de altă parte, se opunea cu tărie literaturii dogmatice. Pe această direcție polemică, îi stăteau alături nume cu greutate: Miroslav Krleža, Miodrag Pavlović și Miloš Crnjanski. „Vasko Popa era scriitorul venit la timp – era tânărul autor ce propunea o adevărată literatură revoluționară, plauzibilă, bine așezată în circuitele literare ale momentului. [...] Negreșit, încercarea de a descoperi altă Lume Perfectă îl duce către poezie. Sau, dacă e cazul să căutăm echivalențe, către religia poeziei – religia cu subsoluri secrete, inițiatice, a literaturii. [...] /Regăsirea sacrului ar putea fi tema fundamentală a literaturii poetului Vasko Popa. Pierderea (în revoluție, în opțiunea pentru comunism) și regăsirea lui (prin poezie) ar defini demersul poetic”, scrie Cornel Ungureanu în Prefață.

Vasko Popa. Stringența unei integrale în limba română e o declarație de iubire adăpostită în subteranele unui discurs metodic. Ljubica Rajkić este traducătoarea în limba română a *Integralei Vasko Popa*. S-a aplecat asupra poeziei scriitorului care a stat ani la rând în preajma Premiului Nobel cu acribie și profesionalism, dar și cu iubire empatică, dublată de acea privire lucidă pe care o oferă numai experiența dublei identități - îndelung interiorizată.

De ce a ales bănațeanul Vasko Popa, școlit la București și la Viena, să scrie în sârbă? Pentru că „știa, cu o precizie de inițiat, pe ce lume trăiește. Dacă a ales limba sârbă [...], limba sârbă era, politic vorbind, capabilă și dispusă să traducă pe oricare dintre valoroșii săi autori, ceea ce limba română, tot politic vorbind, nici nu putea visa./ Sigur, problematica legată de opțiunea lui Vasko Popa pentru limba sârbă este cât se poate de complexă și, la drept vorbind, inepuizabilă, însă convingerea noastră este că acest aspect al *libertății limbii, al mișcării neîngrădite în spațiul lingvistic universal* (s. a.) a atârnat foarte mult în alegerea sa. [...] De ceea cred că traducerea *Integralei Vasko Popa* era o stringență. Iar modul exemplar în care Vasko a trăit în limba mea maternă, sârbă, m-a obligat să-l traduc în limba maternă a Domniei sale - română” (p. 64).

Cele șase capitole ale cărții Ljubicei Rajkić sunt tot atâtea cercuri concentrice prin care opera poetică a lui Vasko Popa este pusă în valoare, începând cu descifrarea codului ei poetic și până la contextualizarea în background-ul literaturilor regionale. Nici polemica privitoare la cât de mult a fost legat poetul de regimul comunist nu e uitată de autoare, care scotocește prin presa vremii și montează un „film al acușării” și un altul „al apărării”. Se conturează astfel o atmosferă (politică și/sau literară), atitudini (obedient-dogmatice sau estetic receptive) și, mai ales, un personaj care a știut să trăiască, în istorie, drama deziluzionării, dar

și să se întoarcă spre o altă istorie (nesecată) - a sensurilor.

Bănățeanul Vasko Popa – unde este Vârșetul și de ce ne interesează este titlul unuia dintre capitolele cărții, un cerc concentric a cărui dinamică le atinge pe toate celelalte, mai aproape de nucleul poetic a lui Vasko Popa sau mai îndepărtate de el, reverberând spre geografia literară. De aici ar trebui începută lectura *Integralei Vasko Popa*, de la acest

topos al diversității etnice, al continuităților și al incoerențelor, așa cum ar trebui continuată cu lectura lungului și de scriitori care îi urmează (și completează) linia poetică grefată pe o sintaxă magică și pe asocieri suprarealiste tangente la imaginarul poeziei orale.

Grațiela BENGA-ȚUȚUIANU

Alexandru Tietz, *Scrisori de la sălaș*. Ediție critică, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, addenda și corrigenda, note și glosar de Bogdan Mihai Dascălu. Prefață de Crișu Dascălu. Postfață de Doina Bogdan-Dascălu, Timișoara, Editura David Press Print, 2013, 160 p.

Născut la Reșița în 1898, Alexander Tietz a fost (începând din 1923) profesor de limba germană în același oraș și este cunoscut ca folclorist și scriitor de expresie germană - insuficient pentru a-i contura profilul complet. Stăpânind un șir impresionant de limbi de cultură (latina și greaca veche, germana, maghiara, franceza, italiana, rusa) și pasionat, la senectute, și de japoneză, Alexander Tietz a fost totodată un fin cunoscător al limbii române. Până la demersul lui Bogdan Mihai Dascălu, scrierile lui în această limbă nu au fost studiate și adunate integral între coperte. *Scrisori de la sălaș* umple acest gol. Cartea cuprinde toate paginile scrise în limba română de Alexandru Tietz (căci așa semna autorul *Scrisorile* publicate în gazeta „Reșița”), recuperând inclusiv patru texte necunoscute până acum, la care se adaugă semnalarea diferențelor dintre manuscrisul *Scrisorilor* și textul apărut în publicațiile reșițene. Completă și critică, ediția de față descoperă un

prozator și un scriitor bilingv, căci – așa cum demonstrează Bogdan Mihai Dascălu în *Studiul introductiv* – textele lui Alexandru Tietz se dezvoltă pe reperele literarității. Formația culturală umanistă a autorului (din care nu lipsesc Socrate, Horațiu, Hölderlin, Schopenhauer și Baudelaire) conferă substanță micilor evadări în ficțiune, iar subiectivitatea omniprezentă alimentează narativitatea și dinamica textului, „întreținută și de *dialogul propriu-zis* [s. a.], care ocupă spații semnificative în unele dintre scrisori și care îndeplinește funcții multiple: de *cunoaștere* [s. a.] a Celuilalt, de *armonizare* [s. a.] a punctelor de vedere și, dacă acest lucru nu este posibil, de *polemică* [s. a.]” (*Studiu introductiv*, p. 13)

Tema fundamentală pe care e construit întregul ciclu este relația dintre om și natură. De aici derivă situații diferite, atitudini și mentalități deosebite, care scot la iveală acuratețea privirii și subtilitatea gândului lui Alexandru Tietz: „mă uit la

norii care trec și, deodată, sunt prada norilor – m-am pierdut în nori, trec cu ei, pier cu ei în valuri ușoare... [...] / Sufletul are darul de a se transforma în imaginile creației: în imaginea codrului, a stâncii, a furtunii, a amurgului. Realitatea nu e făcută din altă substanță decât noi: din mii de ochi ne privește fața creației. Iar noi citim în această față, cum citim în ochii unui prieten, dizolvându-ne sufletul în sufletul celuilalt. [...] / Ne transformăm și ne regăsim; ne dăruim și ne recăștigăm; ne unim și ne înstrăinăm; și, de fiecare dată, am devenit mai bogați./ *Al cui e pământul?* Este titlul unui manifest revoluționar al lui Lenin./ Răspunsul acestei scrisori

e desigur altul decât acela al lui Lenin./ Pe adevăratul posesor al pământului nu-l arată pietrele

de hotar; pământul e al aceluia care îi înțelege graiul.” (p. 70)

Prozator, memorialist, pedagog, polemist, imagolog și ecolog – astfel se arată autorul *Scrisorilor*, recuperat și studiat de Bogdan Mihai Dascălu într-o ediție care cuprinde reproducerile unor fotografii și documente memorabile, din arhiva Doinei Bogdan-Dascălu.

Grafiela BENGA-ȚUȚUIANU

Igor Ungur, Camelia Bugar, Alina Iorga, Todor Doru Ursu, Diana Ocolișan, *Cinci ani de activitate 2008-2012*, Zrenianin, Editura ICRV, 2012, 176 p.

Apărut în Biblioteca *Monografii*, Colecția *Știință și Cultură*, volumul omagial sistematizează manifestările și proiectele cultural-științifice realizate de Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina de la înființare până în anul 2012.

Cartea nu este un raport, cu statistici obositoare pentru ochii și mintea cititorilor, ci o lucrare științifică, riguros gândită și amplu documentată, care dovedește eforturile depuse de membrii Institutului de Cultură în serviciul păstrării identității culturale și multiculturale a românilor din Banatul sârbesc.

Volumul este prefațat de două materiale necesare pentru înțelegerea profilului și scopurilor asumate de membrii și colaboratorii Institutului: *Cuvânt înainte. Românii din Voivodina și prima instituție de știință și cultură*, semnat de Igor Ungur, respectiv *Cupola unificării sub semnul culturii*, autor Costa Roșu. Cel dintâi prezintă cronologic

istoria etniei române din Voivodina, evidențiind grija de a menține formele de organizare a manifestărilor de cultură anterioare creării Institutului: societăți culturale, festivaluri de folclor și muzică românească, filme documentare, ziare și reviste, sesiuni științifice, simpozioane cu caracter internațional. Referindu-se la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina ca un centru de polarizare a modalităților de conservare și perpetuare a științei și culturii românești, Costa Roșu îl numește „Cupola unificării sub semnul culturii”. În același timp, constituie prima instituție de cultură și cercetare științifică profesionistă pentru această tematică din zonă.

Din secțiunea următoare a lucrării, *Fondarea Institutului*, se desprind informații privind resorturile organizatorice: înființarea sa în 10 martie 2008 prin hotărârea Parlamentului din Voivodina (fondatori: Guvernul Provinciei Autonome

Voivodina și Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Republica Serbia); constituirea sa juridică și organigrama; sediul administrativ din Zrenianin. Primul director al Institutului – funcție voluntară – a fost, între martie 2008 și decembrie 2012, Costa Roșu, publicist, scriitor, cercetător, îndrumător și animator cultural, personalitate de seamă a culturii românești contemporane.

Activitatea din perioada 2008-2012 este compartimentată pe sectoare, fiecare detaliat prezentate. În esență, domeniile cuprind acțiuni care vizează organizarea multiculturalismului și interculturalismului în Voivodina, colaborări cu instituțiile și organizațiile de cultură și artă din Republica Serbia și din alte țări, de asemenea cu prestigioase foruri internaționale: Consiliul European, Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est, Uniunea Europeană, Unesco etc.

Alte obiective reprezintă impulsivitatea tinerelor talente în direcția instruirii și creației prin organizarea seminariilor, atelierelor și campusurilor; dezvoltarea turismului în domeniul culturii; realizarea de activități informațional- documentare pe teme culturale și artistice.

Editura ICVR, întemeiată în 28 iulie 2009, publică, mai ales, cercetări științifice despre istoria și trecutul cultural al românilor din Serbia (Valeriu Leu, Costa Roșu, *Cronici bisericești – Manuscrise din Banat, secolele XIX-XX*, Zrenjanin, 2009; Florin Ursulescu, Rodica Ursulescu-Miličić, *Biblioteci și cărți românești din Voivodina*, Zrenjanin, 2009; Mircea Măran, *Românii din Voivodina. Istorie, demografie, identitatea românească în localitățile Voivodinei*, Zrenianin, 2009; *Folclor românesc din Banatul sârbesc*, antologie realizată de Costa Roșu, apărută în coeditare cu Eurostampa, Zrenianin/

Timișoara, 2010 etc.), dar și opere ale scriitorilor locali (*Mireasma iluziilor. Antologia prozei românești din Voivodina (1920-2010*, alcătuită de Ionela Mengher, Zrenianin, 2011; Ion Bălan, *Caisul solitar. Versuri și proză*, Zrenianin, 2012; Brândușa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945-1989). La confluența a două culturi*, Zrenianin, 2012 etc.) sau referitoare la aceștia (Ljubica Rajkić, *Vasko Popa. Stringența unei integrale în limba română*, Zrenianin, 2012).

Publicațiile permanente ale ICVR sunt: periodicul trimestrial „Cronica Institutului” și, cu apariție anuală, „Anuar”, „Jurnal” și „Piramida” - revistă de cultură, investigație și atitudine.

Pentru protejarea și dezvoltarea patrimoniului românesc, Institutul mizează pe o multitudine de mijloace și forme, în care sunt implicate biserici, școlile cu predare în limba română, biblioteci, muzee, expoziții folclorice și de carte, fotografii, picturi, grafică.

Secțiunea *Evenimente ICVR* menționează manifestările științifice și artistice promovate. Astfel, Institutul a organizat cincisprezece conferințe și sesiuni științifice pe teme de istorie, spiritualitate, patrimoniu, serate literare, lansări de cărți, tabere și seminarii. Au avut loc cinci ediții ale Salonului Internațional „Cărți și publicații românești din Banat”, au fost deschise expoziții de fotografii, documente, pictură, grafică și ceramică. Fiecare eveniment este prezentat în detaliu, subliniindu-se integrarea acestuia în programul de colaborare națională și internațională inițiat de organizatori.

Demne de consemnat sunt și proiectele anunțate pentru activitatea viitoare: înzestrare continuă a Bibliotecii Centrale ICVR „Dr. Valeriu Leu” cu cărți, documente și digitalizarea acestora; elaborarea unei lucrări vaste, *Enciclopedia*

Banatului Istoric, în colaborare cu Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu” al Academiei Române, Filiala Timișoara; realizarea unui *Dicționar biling sârbo-român* și a unui *Atlas cultural al Românilor din Voivodina*; crearea unei expoziții itinerante despre românii din Voivodina în colaborare cu Muzeul Voivodinei, Muzeul Satului Bănățean și Muzeul Banatului din Timișoara.

Fotografiile, ilustrațiile, grafica impecabilă sporesc acuratețea lucrării.

Prin caracterul inedit și bogăția informațională, volumul se recomandă atât specialiștilor, cât și cititorilor care iubesc știința și cultura românească, indiferent de teritoriul unde sunt promovate.

Dana Nicoleta POPESCU